

# Lieve Cor

*Brieven uit het Parijs van 'La Belle Epoque'*

Met dank aan: F. Driessen, C. Driessen-Herckenrath, L. Driessen,  
H. Driessen, H. Driessen-Mannaerts, F.W.L. Herckenrath, M. Driessen,  
E. Driessen, R. Driessen, K. Mickel-Bennett, A. v/d Zijl, Google Maps,  
Mapys, Wikipaedia, Ancestry.com, M. Wansink en Johanmeneer.

# Lieve Cor

*F. Driessen*

Schrijver: F.Driessen

Coverontwerp: Felix-Jan Kuypers

Coverfoto: Cornélie Herckenrath circa 1880

Photographe: Jean Günther, Bruxelles

Foto F.Driessen: M.Wansink

ISBN: 9789465389592

© F.J.J.M. Kuypers 2026

*Dit boek is gewijd aan de bewogen levens van een bijzondere vrouw en haar minstens even bijzondere vader, die mij beiden bij leven zeer na zijn geweest.*

*Het is samengesteld uit de inhoud van een bundeltje brieven, welke ik na de dood van mijn echtgenote aantrof, onderin het, met een piepklein sleuteltje afgesloten, geheime laatje van haar bureau.*

*Een laatje dat ik, omwille van het respect dat ik altijd betoond heb ten aanzien haar privéleven, tijdens ons 41-jarig samenleven nooit eerder geprobeerd had te openen.*



## ***Leiden, maandag 13 april 1936***

Met bevende handen, deels vanwege mijn ouderdom en deels uit opwinding over de zojuist door mij gedane verrassende ontdekking, trek ik het strikje los van het bundeltje flinterdunne velletjes papier, die druk beschreven zijn in een uiterst gestileerd, maar minuscuul handschrift, dat zowel kunde, als bijna maniakale gedrevenheid en passie doet vermoeden.

De brieven zijn allemaal gedateerd tussen april 1882 en mei 1892 en zijn afkomstig van de vader van Cor, mijn 2<sup>e</sup> echtgenote, die meer dan vijftig jaar geleden mijn leven binnen kwam wandelen.

Al deze brieven openen met de liefdevol gekalligrafeerde woorden :

“Chère Cornélie,...”, of “Lieve Cor,...”

Mijn liefste Cor, voluit Cornelia Paulina Maria Driessen-Herckenrath, die 75 jaar geleden, op 6 februari 1861, voor het eerst het levenslicht zag en twee dagen geleden, op 11 april 1936, vredig ingeslapen is, in de bedstee die wij sinds de dag van ons huwelijk, 41 jaar geleden, altijd gezamenlijk hebben beslapen.\*

Wij hebben het afgelopen jaar een waar ‘Annus Horribilis’ moeten doorstaan, waarin wij eerst getroffen werden door de dood van mijn jongste broer August, een halfjaar later gevolgd door het stranden van het huwelijk van onze vierde zoon Gerard en de dood van mijn oudste broer Carl en, alsof dat allemaal nog niet erg genoeg was, werd begin dit jaar het faillissement uitgesproken over ons geliefde familiebedrijf, De Leidsche Katoenmaatschappij.

En juist nu het zonnetje buiten al weer voorzichtig wat langer leek te gaan schijnen en de zomer niet ver weg meer lijkt, is ook ónze idylle, die meer dan veertig jaar heeft standgehouden, dan toch uiteindelijk tot stilstand gebracht. Alles hebben wij in al die jaren met elkaar gedeeld; zowel de ontelbare vreugdevolle, als de slechts spaarzaam voorkomende verdrietige pagina’s uit ons levensverhaal.

Voor één aspect van Cor’s leven gold echter altijd een uitzondering; over de relatie tot haar vader en tot diens afkomst ‘van gemengden bloede’ heeft zij zich nooit willen uitspreken, niet tegenover mij en zeker niet tegenover buitenstaanders.

En nu vind ik hier, verborgen in het schrijfmeubel waaraan ik haar zo vaak, voorovergebogen en met een ingespannen trek rond haar mond, brieven heb zien schrijven aan al haar vrienden en familieleden in den vreemde, een bundeltje met brieven, die ooit vanuit Parijs aan haar geschreven zijn door Cor’s vader, Gerard Herckenrath. Áán haar !

Met als aanhef : “Lieve Cor”, of “Chère Cornélie”.

Gerard Leon Herckenrath was, lang geleden, toen ik nog bij mijn ouders woonde, bij ons thuis een graag geziene gast.

Hij was een studiegenoot van mijn oom Hermann, die net als hij studeerde aan de faculteit der rechtsgeleerdheid te Leiden en kwam als zodanig vaak bij ons op bezoek. Hij ging ook geregeld met mijn vader en mijn oom op jacht in De Achterhoek en werd meestal door mijn moeder uitgenodigd voor al de uitgebreide diners die bij ons thuis gehouden werden en soms ook, als mijn ouders daar tafels besteld hadden, bij restaurant “Den Gulden Turk”, een zeer sjeike eetgelegenheid, die destijds, vlak om de hoek bij ons ouderlijk huis aan de Breestraat, gevestigd was.

Maar vóór alles was den heer Herckenrath geliefd als gast op onze soirees, waar hij de gasten vermaakte met zijn doldwaze verhalen, zijn grappige taalspelletjes in de zes talen die hij beheerste, zijn virtuoze gitaarspel en zijn feilloze vertolking van romantische liederen van Beethoven, Schubert en Mendelssohn-Bartholdy.

Na zijn studie, die hij Cum Laude afsloot met een geheel in het Latijn geschreven proefschrift over het voordeel dat de afschaffing van de slavernij zou opleveren voor de samenleving, vertrok hij uit Leiden en werd advocaat te Amsterdam.

Dat afstuderen was overigens niet zonder slag of stoot gegaan, omdat de rector magnificus van de Leidsche Universiteit hem vanwege zijn huidskleur eigenlijk niet geschikt achtte om ‘zijn’ eerbiedwaardige universiteit naar buiten te representeren als alumnus.

Niet voor een gat gevangen had Gerard Herckenrath zijn proefschrift ingediend onder een valse naam en tegelijkertijd het manuscript, onder zijn eigen naam, in een prachtig leer met goudopdruk gebonden versie, laten drukken door een bevriende uitgever.

Toen de fictieve schrijver van het proefschrift opgeroepen werd om het te komen verdedigen voor het College van Professoren, kwam Gerard Herckenrath daar, met de gebonden versie van hetzelfde proefschrift in zijn hand, opdagen om het vervolgens met een vlammend betoog te verdedigen. Het College kon na het daverende applaus dat hierop volgde, niet anders oordelen dan dat de heer Gerard Leon Herckenrath de titel van meester in de rechten, als eerste Leidsche student van Afrikaanse afkomst, ‘met lof’ mocht worden toegekend.

En hiermede heb ik ‘het A-woord’ geïntroduceerd, waarover ik met mijn allerliefste Cor nóóit gesproken heb, omdat ik tijdens ons gehele samenzijn, 41 jaar lang, het gevoel en eigenlijk ook de aan zekerheid grenzende wetenschap heb gehad, dat zij zich daarover, indien niet strikt noodzakelijk, liever niet wilde uiten.

Gerard Herckenrath, de 'zwarte' studievriend van mijn oom, lokaal vermaard wegens zijn vlijmscherpe spotprenten in de Leidsche Courant, was dus een geziene huisvriend van mijn ouders, studeerde cum laude af aan de Leidsche Universiteit, vertrok naar Amsterdam en had daar een paar jaar lang een, waarschijnlijk vanwege zijn huidskleur, niet al te succesvolle advocatenpraktijk.

Hij trouwde, kreeg kinderen, verhuisde naar Rotterdam en begaf zich daar met een adellijke vriend in de destijds lucratieve rijsthandel.

Hij liet een pelmolen bouwen in het havengebied en voor zichzelf een statig herenhuis aan de rand van de oude stad.

Ondertussen bleef hij mijn ouders regelmatig vereren met zijn bezoeken en stuurde af en toe uitnodigingen voor concerten, waarin hij zijn kwaliteiten als bariton ten beste zou gaan geven; in opera's, operettes en romantische liederenrecitals.

Inmiddels was Gerard's oudere zus Adèle in het huwelijk getreden met Andreas de Frèmetry, de eigenaar van de pal naast onze katoenfabriek gelegen zoutziederij aan het einde van de Oude Singel, die al sinds jaar en dag een van de beste vrienden van mijn vader was. En niet lang daarna, in 1963, schonk Adèle de Frèmetry-Herckenrath het leven aan een prachtige dochter, die ten doop gehouden werd als Virginie Adela de Frèmetry.

Ik zat zelf in die tijd op het Gymnasium bij de Dominicaner-orde te Katwijk en na mijn eindexamen in 1873, ging ik studeren in het buitenland, eerst aan Universiteit van Manchester en daarna aan de Technische Hochschule te Mühlhausen. Na mijn studie maakte ik vervolgens een lange reis naar het Zuidelijk Halfrond. Eerst ondernam ik de lange en gevaarlijke zeereis rond Kaap den Goeden Hoop, naar Nederlands Indië, om mij te verdiepen in de Batik-kunst, en op de terugreis deed ik Ivoorkust aan, om mij op de hoogte te stellen van de markt aldaar voor kleurrijke geweven stoffen.

Uiteindelijk keerde ik, na al deze omzwervingen, in 1882 terug in mijn geliefde Leiden, maar dat dan wél als een hooggekwalificeerd werktuigbouwkundig ingenieur en colorist, die meteen aan de slag kon in de katoenfabriek van zijn vader.

Terzelfder tijd was Emma, de jongste telg van de familie Herckenrath, net als haar oudere zus Adèle, neergestreken in Leiden.

Zij was ook, net als ik, teruggekeerd van een lange reis, in haar geval dwars door de Verenigde Staten van Amerika, waar zij haar oudste zuster Virginia had bezocht, die in 1853, met haar echtgenoot Jacob de Frèmetry, een volle neef van Andreas de Frèmetry, naar Californië was geëmigreerd en sindsdien woonde in San Francisco; het epicentrum van de in die tijd heersende goudkoorts.

En, toevallig of niet, Emma Herckenrath had zojuist een appartement betrokken aan de Breestraat, op nog geen honderd meter van het huis van mijn ouders.

In de maanden na mijn terugkeer uit de tropen, probeerde ik mij in eerste instantie volledig op mijn nieuwe betrekking in het bedrijf van mijn vader te concentreren, maar al gauw begon er wat vrije tijd over te schieten voor culturele uitstapjes, zoals het bijwonen van concerten en theaterstukken in de Leidsche Schouwburg, waar mijn vader, naast zijn dagelijkse werk in de katoenfabriek, directeur van was en ik startte ook met het dirigeren van het toonkunst-koor.

Gerard Herckenrath had ik door mijn studie in het buitenland al zeker 8 jaar niet gezien, tot ik op een avond in de winter van 1884 de zaal van de Leidsche Schouwburg betrad, om daar het jaarlijkse concert van het toonkunstkoor te dirigeren, met groot orkest en solisten uit verschillende Nederlandse steden.

En daar stond hij ineens weer, die zwarte huisvriend van mijn ouders, direct naast mij op het podium. Hij zou die avond zijn favoriete aria gaan zingen uit “die Maccabeër” van Ludwig von Beethoven, begeleid op de Vleugel door zijn oudere zuster Paulina.

Het werd een daverend succes !

Na afloop ging ik natuurlijk met mijn ouders naar de foyer om onze vriend te begroeten en te feliciteren met zijn imposante optreden.

Gerard werd omringd door familieleden toen wij ons bij hem voegden en hij stelde ze allemaal aan ons voor.

Eerst aan zijn twee oudere zussen; aan Paulina Huygens-Herckenrath die ik zojuist piano had zien spelen en Adèle de Frèmerly-Herckenrath, dien ik nog kende uit mijn middelbare schooltijd en daarna aan zijn jongste zusje, Emma Herckenrath, onze buurvrouw. Vervolgens werd ik voorgesteld aan zijn twee zoons; Alfred en Jules, en tenslotte aan Adèle’s meegekomen dochter Virginie de Frèmerly en aan zijn eigen dochter Cornélie Herckenrath.

Twee op het oog sterk van elkaar verschillende jongedames van rond den twintig jarigen leeftijd, maar wél beiden met duidelijk niet-westerse trekken. Virginie had, net als haar moeder, een fijngesneden vrijwel blank gezichtje, waar haar diepbruine ogen en haar sluike, gitzwarte haar, opgestoken in een knotje met een bloem erin, fel tegen afstaken, terwijl Cornélie uiterlijk veel meer leek op haar vader; met diezelfde pikzwarte ogen, een brede neus, een donkere complexie en zwaar gekroesde haren, bijeengebonden in een wrong, die als een lange vlecht op haar rug hing.

In de eerste 28 jaar van mijn leven waren er nog nooit twee vrouwen op mijn pad gekomen, die zulk een verpletterende indruk op mij hadden gemaakt...

Ik was op slag verliefd. Op allebei...

Het leven kan een vreemd spel spelen met een mens. Ik was op dat moment intens gelukkig, maar ook ‘zum Tode betrübt’, zoals mijn Pruisische moeder mijn gevoelens tijdens de daaropvolgende nacht beschreven zou hebben.

Ik wist namelijk met grote zekerheid dat ik die avond de liefde van mijn leven had gevonden, maar kon met geen mogelijkheid kiezen welke van deze twee liefvallige dames, die zo leken te zijn weggelopen uit “Duizend en een Nacht”, mijn ‘ware liefde’ zou moeten gaan worden.

Nu, 52 jaar later, kan ik glimlachen om deze adolescente gedachten.

Uiteindelijk bleek het lot een levenspad voor mij in petto te hebben, dat beide dames bij mij in het echtelijk bed deed belanden, goedschiks, of kwaadschiks. De één, omdat ik, vanwege de druk die op mij werd gelegd vanuit mijn omgeving, geen keuze kon of durfde te maken en zij zelf het heft in handen nam, de ander, omdat Magere Hein het uiteindelijk anders beschikt had.

Dit soort bespiegelingen behoren natuurlijk bij de gevorderde leeftijd die ik inmiddels bereikt heb, maar zijn daarom niet minder pregnant en waardevol; Het lot bepaald het leven van de mens, en de mens is slechts een speelbal van het lot. En zo zie ik ook het vinden van de brieven, die de vader van mijn tweede vrouw, in wat later de laatste jaren van zijn leven bleken te zijn, aan zijn dochter schreef. En dát in de jaren toen hij, voor mij, nog slechts de oom was van mijn éérste vrouw.

Ik beschouw het als een vingerwijzing God’s, dat juist ik deze brieven heb mogen vinden en zal daarnaar dan ook handelen !

Na bestudering van het bundeltje fijn beschreven velletjes papier, die ik zorgvuldig in de juiste volgorde heb uitgespreid, op de hiertoe tot haar maximale grootte uitgetrokken eettafel, blijkt het hier te gaan om een verzameling verhandelingen over Gerard Herckenrath’s leven en streven, geschreven aan zijn dochter, vanuit Parijs, waar hij vanaf april 1882 tot aan zijn dood op 1 mei 1892 woonde, samen met zijn tweede vrouw, de jongste zuster van zijn eerste vrouw...

Er is ook nog een uit 1891 stammende aanzet tot een genealogie van de familie Herckenrath toegevoegd, die waarschijnlijk ooit door haar vader bedoeld was als een bijlage bij zijn laatste brief aan Cor en als zodanig door haar destijds eveneens in Parijs woonachtige broer Alfred is meegestuurd met de annonce van haar vader’s overlijden en daardoor nu deel uitmaakt van de gehele correspondentie tussen vader en dochter.

Veel van het geschrevene was mij totaal onbekend en geeft een goed beeld van de verschrikkingen van de trans-Atlantische slavenhandel en de daaruit voortvloeiende dehumanisering en rassendiscriminatie, waaraan de ouders en voorouders van mijn liefste Cor, gedurende de 18<sup>e</sup> en 19<sup>e</sup> eeuw zijn blootgesteld.

Nu pas, ruim tachtig jaar nadat Gerard Herckenrath voor de eerste keer het huis van mijn ‘adellijke’ ouders betrad, is mij tot in het diepst van mijn hart

duidelijk geworden, hoeveel moed het Gerards' ouders gekost moet hebben om hun vijftien kinderen het levenslicht te laten zien en om ze de liefde, geborgenheid en opvoeding te geven, waaraan zowel mijn eerste als mijn tweede vrouw het te danken hebben gehad dat zij toegang hebben gekregen tot het extreem geprivilegieerde en beschermde leven, dat mijzelf met de paplepel is ingegoten.

Als ode aan Gerard's ouders Leon en Juliëtte Herckenrath-McCormick de Magnan en al hun nakomelingen, leg ik mijzelf daarom de heilige taak op, om de laatste dagen die mij gegund zijn gedurende mijn aardse leven, ten dienste te stellen van het uitwerken van deze correspondentie tussen vader en dochter, waarin Gerard Herckenrath de heldenmoed van zijn ouders en de worsteling van hun kinderen met het sluimerende racisme, in ons op het oog zo gastvrije land, beschrijft; met een hart vol pijn, maar toch ook met veel mededogen.

Ik hoop deze brieven dan ook, nog voor mijn dood, in boekvorm uitgegeven te krijgen.

Daarna zal ik er verder, letterlijk en figuurlijk, het zwijgen toe doen.

## **1. Parijs, 6 mei 1882**

*Lieve Cor,*

*Na ons hartverscheurende afscheid twee maanden geleden, op station Delftsche Poort, viel het mij in eerste instantie zwaar om je, zonder in snikken uit te barsten, te schrijven.*

*De reis verliep overigens zonder al te veel problemen. De trein reed na de Haringvlietbrug redelijk vlotjes door tot aan Antwerpen en, behalve dat wij aldaar, vanuit het passagiersgedeelte, met bezorgde blikken de voortgang van het overladen van onze huisraad volgden, waren Jules, Alfred, tante Henriëtte en ik toch zeer tevreden over de snelheid waarmee wij ons uiteindelijk naar onze eindbestemming wisten te spoeden. We hebben zelfs alle vier heerlijk geslapen tussen Brussel en Parijs en kwamen dan ook zonder enige vermoeidheidsverschijnselen aan op station Paris-Nord, een werkelijk fantastisch mooi gebouw dat meteen al de grandeur verraaft die deze wereldstad aan alle kanten uitstraalt.*

*Ons nieuwe huis ligt vlakbij het station en wij konden dus lopend de drie karrevrachten met meubels, kleden, servies en keukengerei volgen naar de Rue Saint Vincent; een lange, statige Allee, met aan beide zijden lange rijen met maar liefst zeven etages tellende appartementencomplexen.*

*Ons appartement ligt op de vijfde etage van 'numéro 21' en heeft aan de voorkant een prachtig uitzicht op het Noorden en Oosten van de stad en aan de achterzijde een verrukkelijk balkon op het Zuidwesten, waar je lekker in het zonnetje kunt zitten, met zicht op het kunstenaarsdorp van Montmartre.*

*Gelukkig heeft men bij de bouw van deze appartementen, er al heusche elektrische liften in aangebracht, zodat niet alleen wij, maar ook de verhuizers, in plaats van ons langs al die 10 eindeloze trappen naar boven te moeten slepen, gemakkelijk gezeten op een klapstoeltje in een ruime cabine, samen met al onze spulletjes, van de begane grond naar boven getransporteerd konden worden.*

*Wij denken natuurlijk nog wel met enige weemoed terug aan ons ruime herenhuys aan de Crooswijkse Singel, met dat prachtige uitzicht over de Crooswijkse Polder, maar dit nieuwe onderkomen straalt zo mogelijk nog meer grandeur uit en wat het uitzicht betreft doet het ook niet voor ons oude huys onder.*

*Nadat wij ons gekleed hadden voor een fijne wandeling door den stad, hebben wij de verhuizers ruim baan gegeven en hebben wij ons door Jules mee laten nemen naar zijn studentenwoning in de Rue du Temple*